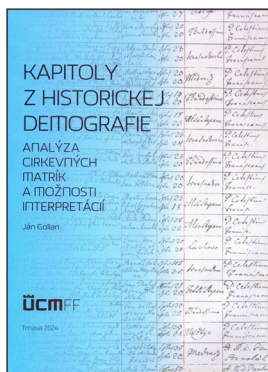


GOLIAN, Ján. Kapitoly z historickej demografie. Analýza cirkevných matrik a možnosti interpretácií. Trnava : Univerzita Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, 2024. 185 s. ISBN 978-80-572-0426-8.



Nikdy nie je dosť učebníc pre naše školy. Takéto konštatovanie platí ešte viac pri vysokých školách, kde model financovania tlačí učiteľov do publikovania iných žánrov ako sú vysokoškolské učebnice. O to viac je cenné, keď sa na knižnom trhu, resp. aspoň v predajniach univerzít objaví nové skriptá alebo učebnice, ktoré ponúkajú študentom systematizovaný pohľad na študovaný predmet, dajú im návod nielen na zvládnutie skúšky, ale najmä na aplikáciu získaných skúseností v praxi.

Takéto konštatovanie platí aj na učebnicu historickej demografie od vysokoškolského pedagóga Mgr. Jána Goliaňa, PhD., z Katedry historických vied a stredoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Učebnica sa zameriava na analýzu cirkevných matrik a na interpretácie matrik ako celku i matričných zápisov. Ide o činnosť, s ktorou sa v praxi stretáva každý historik a dnes, keď je všeobecný boom zostavovať rodokmeň vlastnej rodiny, sa s matrikami stretávajú aj mnohí laici. Pre študentov odboru dejepis ide o povinnú disciplínu, ktorá v sebe zahŕňa celý rad historických metód výskumu s dominanciou historickej kritiky, ktorá vyžaduje široké penzum všeobecných vedomostí o živote a fungovaní spoločnosti v čase, keď na farách vznikali matriky a naplňali sa konkrétnymi zápsmi o narodení dieťaťa, o sobášoch a nakoniec aj o úmrtí človeka.

Ján Golian poňal učebnicu v širšom kontexte demografie ako vedy. Čitateľovi ponúkol prehľad názorov na demografiu ako vedeckú disciplínu, bohato využívanú historickou vedou, ktorej pomáha odokryť osudy jednotlivcov, ale aj príbeh istého spoločenstva, ak sledujeme matričné záznamy daných matrik v širšom časovom rozpätí a ako celok. Čitateľovi ponúkol prehľad dejín matričnej evidencie, ktoré začínajú Tridentským koncilom a prechádzajú až do súčasnosti. Osobitnú pozornosť venuje Uhorsku, resp. Slovensku a tomu, ako sa matriky na našom území postupne a pod dohľadom vyšších cirkevných inšancií zavádzali do života. 17. storočie už bolo storočím, v ktorom sa matričné záznamy stali prirodzenou súčasťou práce rímskokatolíckych, ale aj protestantských farností a ich duchovných správcov. Pri 19. storočí upozorňuje na čoraz väčší záujem štátu o matriky a snahu dostať ich do svojej kompetencie, čo vyvrcholilo v roku 1895. Metodicky vhodnou kapitolou je časť, ktorá sa venuje spôsobu vedenia matrik. V nej sa čitateľ dozvie o tom, čo môže nájsť v starších a čo v novších matrikách, aké údaje matričné záznamy uchovávali, resp. ktoré sa najmä v staršom období do matrik ani nedostali. Pre bádateľa, a teda aj študenta, ktorému je Golianova kniha prioritne určená, je to výborná informácia, lebo už na začiatku výskumu ho upozorní na to, čo sa dá z matrik v jednotlivých obdobiach vyťažiť. V časti venovanej jazyku matrik autor hovorí o troch – latinčine, slovenčine a maďarčine, v ktorých boli matriky vedené. Tu by som ešte doplnil zápisy v azbuke, ktoré nachádzame v gréckokatolíckych farnostiach na severovýchodnom Slovensku.

Ján Golian potom prechádza k súpisom obyvateľstva a vysvetleniu, kedy sa začali robiť, kvôli čomu a aké je ich využitie v historickom výskume. Tak sa vlastne

dostáva aj k charakteristike demografie ako vednej disciplíny, ktorá pomáha historikovi spoznať sociálne, konfesionálne, národnostné zloženie obyvateľstva a dôsledky pre krajinu, prípadne aj región, ba aj obec, ktoré z toho pre nich vyplývajú.

V šiestej kapitole upozorňuje na problematiku hodnovernosti cirkevných matrík, ktorá závisela od jednotlivcov, čo ich viedli, od ich vzdelanostnej úrovne, svedomitosti pri zápisoch, od spoločensko-politických cieľov, ktoré duchovní sledovali a pod.

Nasledujúce kapitoly sú už venované analýzám matrík. Ako prvé uviedol matríky sobášnych. Pri nich autor uvádza celý rad špecifických situácií v živote človeka a spoločnosti, ktoré sa odrazili v matričných zápisoch. Tie potom čosi naznačujú o danom prostredí, ale „to“, čo je ukryté kdesi v úzadí, je už na samotnom bádateľovi, aby to zistil z iných dostupných informačných zdrojov. Súborny matričných zápisov však umožňujú sledovať trendy v sobášoch, v tom, v akom priemernom veku vstupovali ľudia do manželského zväzku, v akých konfesiách, či zmiešané manželstvá boli ojedinelými, alebo v danej obci, regióne a pod. celkom bežnými, či sa uzatvárali manželstvá zásadne na báze jednej obce, alebo to boli manželstvá z rôznych dedín a miest. J. Golian upozorňuje aj na iný zaujímavý moment pri uzatváraní manželstva – a to boli majetkové, prípadne profesijné dôvody, a celý rad iných. Podobne ukázal na analýzy matrík pokrstených a úmrtných matrík, ktoré bádateľovi umožňujú získať ďalšie poznatky o skúmanej societe. No a nakoniec je to desiaty časť knihy pojednávajúca o rekonštrukcii rodiny na základe analýzy cirkevných matrík.

Knihy (učebnica) Jána Goliana je prioritne určená študentom odboru dejiny, ale svojou obsahovou štruktúrou a zrozumiteľným textom nepochybne poslúži aj širšej verejnosti, ktorá sa zaujíma o históriu, a najmä o históriu vlastnej či inej rodiny nielen pri zostavovaní rodostromu, ale aj pochopení doby a udalostí, ktoré sa s danými osobami spájali a ich aj determinovali.

Peter Švorc